

Přímá volba prezidenta nebude. Všichni ji odhlasovali, ale nikdo ji ve skutečnosti nechce

11.3.2011 Hospodářské noviny str. 6 Názory

Petr Honzejek, Irena Zemanová Knihovna Václava Havla

Václav Havel, bývalý prezident České republiky

ROZHOVOR

Václav Havel se chystá na premiéru svého filmu *Odcházení*. Rozhovor pro HN, ve kterém krom svého režijního debutu hodnotí i současnou českou a mezinárodní politiku, vznikl před týdnem v jeho kanceláři ve Voršilské ulici v Praze. Exprezident v něm pochybuje, zda politická reprezentace chce skutečně přímou volbu hlavy státu, hodnotí působení Nečasova kabinetu a vyjadřuje přesvědčení, že Václav Klaus po skončení mandátu „neodejde na Vysočinu“.

* HN: Určitě sledujete debaty, které se nyní odehrávají kolem přímé volby prezidenta. Myslíte, že někdy přímá volba bude?

Přímá volba prezidenta by byla dobrá především proto, že by jeden ústavní činitel měl jiný typ legitimacy než všichni ostatní. Vždycky jsem tu myšlenku podporoval, ale nikdy jsem nevěřil, že ji parlament přijme. Znamená to zbavit se významné kompetence, a to nikdo neudělá rád.

* HN: V souvislosti s přímou volbou se mluví o změně kompetencí. Je to správný směr úvah?

Zavedení přímé volby nemusí znamenat žádnou změnu kompetencí, neboť to spolu nesouvisí. Znal jsem prezidenty, třeba rakouského Thomase Klestila, kteří měli menší kompetence, než má český prezident, ale silnější typ autority právě proto, že byli zvoleni jinak. Pokud by se měly měnit kompetence, doporučoval bych je pouze zpřesnit. Když se například v ústavě píše: prezident jmenuje ministra, co to znamená? Musí ho jmenovat, nebo je to jeho svobodným rozhodnutím? Stačilo by jedno slovo navíc. Zdá se ale, že se politici chystají rozvinout velkou míru tvořivosti kolem kompetencí prezidenta, a mám dojem, že to je ve skutečnosti zakamuflovaný nesouhlas s celou přímou volbou. Všichni ji sice odhlasovali, ale žádný ji nechce.

* HN: Takže nevěříte, že v tomto volebním období přijme sněmovna ústavní zákon o přímé volbě prezidenta?

Co se stane, nevím, všechno je možné, tedy i to, že to parlament přijme. Ale příliš v to nevěřím.

* HN: Máte nějaký nový typ, kdo by mohl být prezidentem? V minulosti jste jmenoval Šimona Pánka, který to potom výslovně odmítl.

On to především neodmítl navždy, jen řekl, že teď ne. Možná ten čas dozraje. Bylo by hezké, kdyby prezident vzešel z neziskového sektoru a nebyl těsně svázan s politickou stranou. V tom by se měl odlišovat od ostatních. Tady chodí desítky lidí, kteří by byli bezvadnými prezidenty, ale žádný z nich jím nebude, protože nemá stranu, která by ho prosadila.

* HN: Řekněte nám, kdo by to krom Šimona Pánka mohl být?

Stačí, že jsem způsobil velké trápení jemu, takže s dalšími jmény bych počkal. Mluví se o Janu Švejnarovi, o Karlu Schwarzenbergovi a oba by byli výborní. Ale pochybuji, že mají šanci, i když kdo ví. V kampani před parlamentními volbami jsem vyzýval strany, aby řekly, koho na Hrad chtějí, ale všechny to odmítly s tím, že je na to čas. Nechávejí si zadní vrátka a čekají, jak se to vyvine.

* HN: Vy jste opakovaně říkal, že byste byl rád, kdyby jednou byla hlavou České republiky žena. V tuto chvíli víme o jediné, která by měla zájem: Miroslava Němcová z ODS. Byla by dobrou prezidentkou?

Pravděpodobně by mohla být dobrou prezidentkou. Přinejmenším proto, že zatímco je téměř povinností předního politika mít nějaký skandál, ona žádný nemá.

* HN: To je základní prezidentská kvalifikace?

Nevím, zda je tvořivou osobností, ale je to věčná dáma, která nikoho v debatách neuráží.

* HN: Před časem jste řekl, že prezident je významným spolutvůrcem společenské atmosféry a svým počínáním významně ztělesňuje základní skladbu hodnot státu. Jak ztělesňuje hodnoty státu svým počínáním Václav Klaus?

Není dobré a vkusné mluvit a hodnotit své nástupce. Snad jedině, co bych řekl, je, že onen technokratický a ve své podstatě marxistický důraz na základnu a nadstavbu je začasť odvozován právě od postojů Václava Klause a upevněn jeho působením. V tomto smyslu on opravdu významně ovlivnil atmosféru v zemi i její obraz v zahraničí. Zda to společnost přijala, nebo ne, zda to je dobře, nebo špatně, ať hodnotí jiní.

* HN: Respektujeme, že nechcete hodnotit svého nástupce. Ale určitě si něco myslíte o Klausově obhajobě pana Bátory, který kandidoval za šovinistickou Národní stranu a nyní se měl stát náměstkem ministra školství Dobeše...

Možná zkouší, kam až může zajít, a zdá se, že může říct cokoli a projde mu to. Když například řekne hlava státu, že koncentrační tábor (pro Romy v Letech u Písku – pozn. red.) nebyl koncentračním, ale jen sběrným táborem, tak za to by v Německu musel rezignovat.

* HN: Zvládne podle vás Václav Klaus své odcházení?

Myslím, že už ho má promyšleno a nevěřím, že odejde odpočívat na Vysočinu. Vláda musí teprve ukázat, co v ní je

* HN: Tato vláda o sobě prohlásila, že je vládou rozpočtové zodpovědnosti, boje proti korupci a vlády práva. Opravdu?

Celou současnou vládu a její počínání bych se neodvážil hodnotit. Vládou rozpočtové kázně asi je, neboť škrtá, kde může. To vítám, protože také nemám rád dluhy, a kdybychom měli do pěti nebo deseti let vyrovnaný státní rozpočet, považoval bych to za skvělé.

K jednotlivým ministrům mám ty či ony námítky nebo se mě na nich to či ono líbí. Imponovalo mi například klidné vystupování ministra zdravotnictví během akce Děkujeme, odcházíme. Na druhé straně nevím, proč je každý večer v televizi ministr dopravy (Vít Bárta z Věcí veřejných – pozn. red.) Jednou řekne, že dálnice nebudou, podruhé, že budou, potřetí že peníze na něco sežene a počtvrté něco úplně jiného. Jako by bylo jedno, co řekne, hlavně že je na vteřinu v televizi.

* HN: Je tato vláda vládou boje proti korupci?

Velmi často to zdůrazňuje a balí balíčky novel zákonů, které by k tomu měly přispět. Zatím je ale brzo říct, jestli se bojem proti korupci proslaví, nebo zůstudí.

* HN: Co si myslíte o kauze PROMOPRO, ve které jde o to, že v době evropského předsednictví pod dohledem Alexandra Vondry údajně docházelo k předražování zakázek na ozvučení?

Možná se za tím opravdu skrývá něčí úmysl ministru obrany ublížit, ale důležité je vyšetřit pravdu, protože někdo přinejmenším chybit musel. Jinak se nemohlo sto třicet milionů ztratit. Pan Spurný v Respektu napsal, že takové rozhodování je o několik pater níž, než kam sahá pohled místopředsedy vlády. To se mi nezdá. Někdo tu odpovědnost prostě nese, ať se jí říká „politická“, „hmotná“ či jinak. Saša Vondra bohužel mluvil o intrikách proti sobě dřív, než nás seznámil s podstatou věci.

* HN: Podle Alexandra Vondry za tím stojí Miroslav Kalousek, místopředseda TOP 09. Když jste hodnotil TOP 09 v době jejího vzniku, říkal jste, že teprve čas ukáže, jestli je Karel Schwarzenberg jejím skutečným lídrem, nebo je tam jen na ozdobu. Už víte, jak to je?

Rozhodně není pouhou ozdobou, to se ukazuje jasně. Jsou mezinárodní postoje a iniciativy, které dokáže obhájit a prosadit a začasť se o nich doma moc neví. Pan Kalousek má jiné starosti a pravděpodobně se o to moc nezajímá.

* HN: Tím se dostáváme k zahraniční politice. Jak by se měl západ postavit k tomu, co se nyní děje v arabském světě a zvláště v Libyi?

Situace v muslimském světě bude i velkou zkouškou Západu. Západ by se měl řídit hodnotami, na nichž stojí a nemlčet k porušování lidských práv jenom proto, aby si zachoval hospodářské vztahy a dodávky ropy. Měl by podpořit demokratické síly v arabských zemích morálně i materiálně, ale současně by neměl demokracii vyvážet a vnučovat ji. Je třeba to posuzovat velmi citlivě a cítit jinakost arabského světa i jeho typ hrdosti.

* HN: Jaký je váš pohled na vojenský zásah?

Je to velká zkouška pro Západ, i pokud jde o hodnocení, kdy je možné zasáhnout vojensky a v jakém rozsahu. Má zkušenost je, že se některé věci nemají moc odkládat a protahovat. V době mého prezidentství se několik let debatovalo o odstranění Miloševiče a ty roky znamenaly nespočet dalších mrtvých, zmučených a znásilněných. Ustupování a opatrnická prodleva se nevyplatily, přinesly jen další hrůzy a to by mělo být velkým ponaučením. Západ by měl proto postupovat rychle, prozíravě, informovaně, byť by jeho rozhodnutí bylo nepopulární.

* HN: Byl byste tedy pro intervenci v Libyi?

Jakýsi typ vojenské operace je myslitelný, může mít ovšem různou podobu. Od pomoci tamním povstalcům přes blokádu vzdušného prostoru po cílený útok na místa, kde se schovává Kaddáfí. Když se to bude dlouho protahovat, Kaddáfí se bude zabadňovat a páchat další a další zločiny, bude zásah nutný. Osobně jsem ho měl za komického klauna. Vlastně celý svět ho měl za podivínského šaška. A celý svět se mýlil. Ukázalo se, že to šílený zločinec.

* HN: Co říká současné váhání o Evropské unii a obecně o západní civilizaci?

Nebezpečí západní demokracie je v tom, že je hodně často příliš opatrná a politici myslí jen od voleb k volbám. Osobnosti typu Winstona Churchilla a Charlese De Gaulla, kteří šli za věcí byť nepopulární, ale dovedli si vydobýt autoritu a nakonec i podporu, tady chybí. To je ovšem úkaz obecně civilizační. Nechci tím říci, že západní civilizace je odepsaná, naopak, ale musí se poučit z vlastních omylů a dokázat diktátorům říci: „Nechte si svou ropy.“ Jakási existenciální obroda soudobé civilizace je víc než nutná a doufáme, že nepotřebujeme žádnou katastrofu k tomu, aby se mohla začít uskutečňovat.

* HN: Nyní se začíná mluvit o tom, že by se měly prolomit ekologické limity těžby na severu Čech. A zbourat obce, které stojí na ložiscích uhlí. Spolumajitel Firmy CzechCoal Jan Dienstl nám řekl, že „zachovat limity je šílenství“.

Pro jeho firmu to možná šílenství je, ale i toto je velká zkouška politiky. Politici by měli vidět dál než na horizont momentálního politického a finančního zájmu. Větrníky nebo solární elektrárny lze po letech odstranit a nic se neděje, po těžbě uhlí je země zničená na tisíc let. Pamatuji dobu, kdy celá politická reprezentace i ČEZ slibovaly, že když dostavíme dva bloky Temelína, můžeme odstavit tepelné elektrárny a zachráníme severní Čechy. A jak to dopadlo? Temelín se má ještě rozšiřovat a v severních Čechách těžit. Půjde-li to takhle dál, obávám se, že limity dříve či později padnou.

* HN: Připravuje se rekonstrukce budovy na Hradčanech, kde bude stát **Knihovna Václava Havla**. Čím by podle vás měla být?

Knihovna by měla být duchovním a společenským centrem, nesvázaným s žádnou politickou stranou a zcela nezávislým na státu. Měla by mít svůj archiv, vydávat knihy, pořádat setkání a

konference. Někdo nedávno kdesi napsal, že taková instituce ještě více umrtví prostor mezi Hradčanským náměstím a Pohořelcem. Narážel na to, že já sám jsem nechtěl na Hradčanském náměstí samé galerie, protože po páté hodině bude všude liduprázdno. Ale tady jde o pravý opak. Právě dnes je ten dům zmrtvělý a knihovna by měla celé okolí oživit a napomoci tomu, aby nebylo jen prostorem turistů. Město žije, jen když se proplétají různé jeho funkce.

* HN: Rekonstrukci brání poslední nájemník, který říká, že se za žádnou cenu neodstěhuje, nepřijme odstupné, že ho budete muset zastřelit.

Do tohoto sporu se nechci a nemůžu plést. Z toho co vím, je ten nájemník podivín, který se pořád s někým soudí.

* HN: Co s tím budete dělat?

To záleží na majiteli (majitelem je Zdeněk Bakala, který vlastní i vydavatelství *Economia* – pozn. red.) Knihovna tam bude pouze nájemníkem. Doufám samozřejmě, že se dohodnou.

* HN: Rekonstrukci zahájíte, i když nájemník bude stále v domě?

I to je myslitelné. V mezním případě by tam byl natrvalo, ale nemyslím, že to tak dopadne. Odcházení ať posoudí jiní

* HN: Je pár dní před světovou premiérou vašeho režijního debutu, filmové adaptace vaší divadelní hry *Odcházení*. Viděl jste už svůj film v kompletní podobě?

Ano, viděl.

* Jak jste s ním spokojen? Respektive, jak se režisér **Václav Havel** ztotožnil s adaptací poslední hry dramatika **Václava Havla**?

Jsem poslední, jehož názor je důležitý. Může odrážet jen můj vztah k látce, mou představu, jak ji nafilmovat, ale nemohu být posuzovačem sebe sama a své poetiky.

* HN: Producent Jaroslav Bouček řekl, že je to nejtěžší film jeho kariéry, protože je to filmový debut prezidenta **Václava Havla**. Nesvazovalo vám ruce, když jste cítil všeobecný respekt?

Vadilo mi, že vyvolávám nepřiměřenou zvědavost, a byl bych raději v postavení kteréhokoliv jiného režiséra. Ale vím, že mám nezvyklé postavení posledního prezidenta jednoho státu a prvního prezidenta jiného státu, který se v pětasedmdesáti letech rozhodl být filmovým režisérem. Bylo to tedy spíš nepříjemné, i když producentovi to naopak usnadnilo sbírání peněz.

* HN: Lišila se hodně vaše počáteční představa o tom, co režisér dělá, od toho, co se pak reálně dělo při natáčení?

Začal jsem si víc vážit filmových režisérů. Můj základní poznatek totiž je, že je to práce velmi nimravá. Natáčení je neustálým čekáním, které ale nelze vyplnit čímkoli jiným, třeba četbou. Film člověka pohltí, pořád na něj musí myslet, pořád o něm mluví – a přitom stále na něco čeká. Moji spolupracovníci byli ovšem profesionálové, kteří mi pomáhali, jak jen mohli.

* HN: Využil jste to výsostné právo, co filmoví režiséři mají, že při adaptování podobných děl mohou škrtnat a něco měnit? Vy sám v úvodu hry *Odcházení* upozorňujete, že by se v té hře mělo škrtnat a modifikovat minimálně. Jak se vám pracovalo s vaší vlastní předlohou?

Hra byla napsána pro divadlo a musel jsem proto velmi vážit, co z toho unese film, takže jsem škrtnal a krátil. Největším zásahem je asi odstranění HLASu, autorského komentáře, který se do filmu opravdu nehodí. Ale postav je tam naopak víc.

* HN: Neposmíváte se tedy „skořici v pivu a dalším ptákovinám, které si autor na své herce vymyslel“, jako to vlastním hlasem činíte v divadelní hře?

Musel jsem leccos oželet, ale cítil jsem, že je to nutné. Promluva, která se na divadle jeví krátká, může být ve filmu nesnesitelně dlouhá. V divadle vidíte z jednoho místa celek, zatímco ve filmu se prostřihávají detaily.

* HN: V jedné z poznámek ve hře Odcházení zakazujete hercům, aby se „všemožným způsobem pitvořili“. Pitvořili se?

Ani ne. A pokud, tak to bylo dobré pitvoření.

* HN: Producent Jaroslav Bouček je přesvědčen, že filmové Odcházení velmi dobře zafunguje i u zahraničního publika, podobně jako divadelní hra. Má pravdu?

Byl bych velmi zdrženlivý, pokud jde o odhad úspěchu. Mám zkušenost, že zahraniční inscenátoři začasť objeví v mých textech významy, které mě při psaní ani nenapadly, a naopak vypustili to, co se osvědčilo u nás. Viděl jsem například Vyrozumění na Filipínách, a lidé se smáli na naprosto nepravděpodobných místech. Pak mi kdosi řekl, že tam je živým tématem vytlačování původních jazyků angličtinou a oni v umělém jazyce ptydepe, který má v té hře důležitou roli, viděli svár angličtiny s původní řečí. Stalo se mi to nejménou. Mou ambicí ale vždy bylo dotknout se skrze konkrétní látky témat obecných. Do jaké míry se to povede u filmu, uvidíme. Divadelní předlohu hráli ve Filadelfii asi třicetkrát, bylo to velmi dobré, bylo plno, ale skončilo to, a jiné divadlo hru zatím nevedlo. Přitom kritiky byly dobré, jen jeden kritik napsal, že je to série skečů. Ale co jiného je divadelní hra než série skečů? Naopak na festivalu mých her v New Yorku jsem viděl Spiklence, které jsem kdysi tak trochu vyřadil ze svého díla, protože jsem je měl spojené s nepříjemnými vzpomínkami. A v New Yorku je provedli tak bezvadně, že jsem je musel sám před sebou rehabilitovat. Totéž se mi tam stalo s Horským hotelem. Báječná inscenace a lidé se smáli po každé druhé větě.

* HN: Jste připraven na to, že filmové Odcházení coby debut bývalého prezidenta **Václava Havla** budí ohromné očekávání a že řada diváků, ale i kritiků možná nebude hodnotit kvality filmu, ale právě to, že je to režijní debut **Václava Havla**?

Lze si představit celou škálu očekávání i reakcí, ale chtěl bych být posuzován stejně jako kterýkoli jiný režisér.

* HN: Mimochodem, vy jste už dříve řekl, že po filmové premiéře hry Odcházení chcete napsat ještě jednu divadelní hru. Prozradíte nám, skrze jaké téma se tam dotknete obecných věcí tentokrát?

Je pravda, že se ještě chystám napsat divadelní hru a předpokládám, že bude opravdu poslední.

* HN: A budou tam autobiografické prvky?

Snad mohu prozradit jen to, že se má jmenovat Sanatorium.